

NASTANAK BALETA KRCKO ORAŠČIĆ (ŠČELKUNŠČIK; NUTCRACKER)

Krcko Oraščić (Ščelkunščik) je balet u dva čina, za koji su koreografiju originalno uradili Marius Petipa i Lev Ivanov, a muziku je napisao Petar Ilić Čajkovski. Libreto baleta bazira se na priči „Krcko Oraščić i Kralj miševa“, koju je napisao E.T.A. Hofman. Ovaj balet premijerno je izveden 18. decembra 1892. godine u Marinski Teatru (Mariinskiy Teatr) u Sankt Peterburgu, zajedno sa operom „Jolanta“, koju je takođe napisao Čajkovski.

Balet „Krcko Oraščić“ se nije pokazao preterano uspešnim u početku. Mnogo veću popularnost stekla je istoimena 20-ominutna svita, koju je Čajkovski napravio od muzike iz ovog baleta. Međutim, početkom 20. veka, ponovo se javlja interesovanje publike za ovaj balet, pa se on sada često izvodi i to naročito u vreme Božića, verovatno zato što se u to vreme dešava i radnja baleta.

Detalji priče razlikuju se u zavisnosti od produkcije, ali osnova je ista. Ovde je priča koja se dešavala na sceni SNP-a 27.01.2012.

Balet počinje uvertirom koja je, sigurna sam, svima poznata

I ČIN – U DOMU ŠTALBAUMOVIH

Kada se zavesa podigne, vidimo pisca Hofmana, kako zamišljen sedi za svojim pisaćim stolom. Odjednom se njegovo lice ozari, jer je dobio ideju za novu priču (priču o Krcku Oraščiću i Kralju miševa) u vreme oko Božića, a u kući porodice Štalbaum priređuje se Božićna proslava. Scena je prepuna odraslih i dece u prelepim kostimima, koji se vesele uz muziku i ples. Zabavu prekida dolazak gospodina Droselmajera, čiju ulogu je Hofman dodelio sebi. Droselmajer je kum devoјčice Klare Štalbaum i njenog brata Frica, a bavi se pravljenjem igračaka. On nije na zabavu došao praznih ruku – iz svog magičnog kovčega vadi poklone za sve okupljene, a zatim okuplja decu i uz pomoć lutaka u pravoј veličini, priča im bajku o princu Krcku Oraščiću i Šećernoj vili.

Princ Krcko Oraščić i Šećerna vila su nekada živeli u dalekom Kraljevstvu slatkiša i bili su veoma zaljubljeni jedno u drugo. Ali, Kraljica miševa, Ratilda, bila je veoma ljubomorna na njih, jer ona nije bila ni lepa ni zaljubljena. Zato je dan pre venčanja princa i Šećerne vile pokušala da ukrade lepotu Vili. Na sreću, Krcko Oraščić se pojavio u pravom trenutku i sprečio je Ratildu da izvrši svoj podmukli plan. Da bi mu se osvetila, Ratilda ga je pretvorila u ružnog drvenog Krcka Oraščića i to je bio kraj ljubavi princa i Šećerne vile. On počinje da piše, a na sceni njegova priča oživljava.

Kada je Droselmajer završio priču, sva deca su se vratila zabavi osim male Klare Štalbaum, koju je ova priča veoma rastužila. Bilo joj je toliko žao nesrećnog para da je pitala Droselmajera može li ona nekako pomoći Krcku Oraščiću. On joj je odgovorio da je to moguće, ali mora biti spremna da prođe kroz velika iskušenja. Droselmajer joj je tada dao lutku Krcka Oraščića, ali Klarin mlađi brat, koji je bio ljubomoran što je Klara u centru pažnje, besno joj je prišao i slomio lutku. Droselmajer je tada odneo Krcka ispod jelke i zabava se nastavila.

Kada se zabava završila i svi gosti otišli svojim kućama, a svi ukućani na spavanje, u mračnom salonu pojavljuju se miševi, prvo mali, a za njima i veliki. Negde oko ponoći, Klara dolazi da proveri da li je Krcko Oraščić još uvek ispod jelke, ali je iznenada okružuje grupa velikih miševa. Oni je napadaju, ali

se tada pojavljuje Droselmajer i miševi se razbeže. Zadivljen Klarinom hrabrošću, on joj daje čarobni štapić i uči je kako da koristi magiju. On onda nestaje, a na scenu ponovo dolaze miševi, predvođeni svojom kraljicom Ratildom. Počinje borba između miševa i ostalih igračaka, koje su u međuvremenu oživele, a predvodi ih Krcko Oraščić. U trenutku kada je Ratilda krenula ka Krcku Oraščiću, s namerom da ga uništi zauvek, Klara prikuplja svu svoju hrabrost i uz pomoć upravo naučene magije uspeva da savlada zlu kraljicu. Porazom Ratilde i njene čini su razbijene, pa Krcko Oraščić ponovo postaje lepi princ. Kako bi iskazao svoju zahvalnost prema Klari, on je vodi u neverovatno Kraljevstvo slatkiša i time se završava prvi čin baleta.

II ČIN – U KRALJEVSTVU SLATKIŠA

Na početku drugog čina ponovo vidimo Hofmana/Droselmajera, koji nastavlja da piše svoju priču i da stvara Kraljevstvo slatkiša. Njegova priča ponovo oživljava i pred nama se ukazuje prelepa scenografija, koja zaista podseća na Kraljevstvo slatkiša.

Dolaze princ i Klara i on je upoznaje sa Šećernom vilom, Kraljem i Kraljicom. Počinje ceremonija venčanja, a Klara, zajedno sa Kraljem i Kraljicom, oduševljeno posmatra plesače. Oni izvode prvo španski ples, a zatim orijentalni, kineski i ruski, nakon kojih sledi čuveni Valcer cveća.

Vrhunac ceremonije predstavlja ples princa i Šećerne vile. Po završetku njihovog plesa, pojavljuje se Droselmajer, koji obaveštava Klaru da je vreme da se krene kući.

Na kraju baleta, kao epilog, ponovo vidimo Hofmana koji, za svojim pisaćim stolom, presrećan, završava i poslednje poglavlje svoje neverovatne priče.

KAKO JE KRCKO ORAŠČIĆ POSTAO BOŽIĆNI KLASIK?

U periodu Božića, baletske kuće širom sveta igraju svoje verzije klasičnog baleta „Krcko Oraščić“ Petra Iljiča Čajkovskog, a porodice se spremaju na svoje godišnje hodočašće - da odu i pogledaju balet. Ne samo baletoljupci: za mnoge ljude, to je jedini period u godini kada uopšte razmišljaju o izdvajanju para za balet. Božić bez Krcka Oraščića jednostavno ne bi bio Božić.

Na koji način je delo, koje nije u vezi sa pričom rođenja, postalo sinonim za ovu sezonu? Kako je to delo, koje je na dan svoje premijere dobilo mnoge kritike, postalo dragulj na kruni repertoara svake dostojne baletske kuće? Zbog čega nas toliko privlači nemačko-romantička kratka priča praćena muzikom ruskog kompozitora koju je francuski koreograf preneo na scenu?

Hofmanovu priču o Krcku Oraščiću i Kralju miševa iz 1816. preradio je 1844. Aleksandar Dima - poznat po delu „Tri musketara“, a balet inspirisan tom verzijom naručio je direktor Ruskog carskog pozorišta 1892, nakon ogromnog uspeha Čajkovskove „Uspavane lepotice“ dve godine ranije. Devojčica Klara silazi na Badnje večer da se igra sa svojim omiljenim poklonom, Krckom Oraščićem. Misteriozni čarobnjak, Droselmejer, čeka da je otpošalje na magičnu avanturu. Nakon što su porazili zločestog Kralja miševa, Klara i Oraščić lete u zlatnim sankama kroz Zemlju snega i Kraljevstvo slatkiša, gde vila Šećerlema priređuje niz očaravajućih plesnih izvedbi, a i sama se uključuje u ples. Nazad, kod kuće u krevetu, Klara je ubeđena da je sve bio samo san - ali, zar ne prepoznaje Droselmejerovog nećaka?

Balet nema teološki karakter, niti se u njemu pominju priče o bebi Isusu, već slavi praznike koje mogu prihvatiti mnoge porodice u ovo doba godine, bez obzira na religijsko ubeđenje. Radi se o čarobnom svetu dece, roditelja, igračaka, jelki, pahulja i slatkiša, stvorenom u izobilju i savršenstvu Čajkovskog, kako je to opisao najistaknutiji baletski kritičar, Alister Makoli. „Pogađa u slatku tačku", slaže se plesačica Izabela Makmikan, osnivač „Baleta za sve", čiji je cilj da se balet učini mogućim i dostupnim svima.

Nekadašnji prvi solista „Kraljevskog baleta", Izabela je godinama igrala u „Oraščiću", bilo kao Šećerna vila (Šećerlema), bilo kao vila Ruža ili kao jedan od članova arapskih i španskih plesačkih trupa. „Čitava božićna fantazija oživljava na sceni. Tu su devojčica, dečak, san, magično drveće koje izrasta do 215 cm, svetlucave pahulje, kao i vrlo teška, ali izuzetna koreografija. Kako ne voleti ovaj balet"?

Tvrđi orasi

No, nije uvek sve bilo tako šećerno. Da ste prethodno pitanje postavili kritičarima na premijeri u Sankt Petersburgu, odgovor bi možda bio: „Nikako!". Čajkovski, za kog se znalo da je bio samokritičan i da se nije nadao sopstvenom uspehu, mora da je prve kritike smatrao i te kako opravdanim. Jedan od komentara bio je: „Krcko Oraščić se nikako ne može nazivati baletom. Ne zadovoljava nijedan kriterijum baleta". „Vrlo malo plesačica, umetnosti skoro nimalo, a što se umetničkog duha našeg baleta tiče, ovde ga gotovo ni nema", bio je drugi komentar.

Kritičari su vredali i samu radnju, odnosno, manjak iste: „nema ni priču, već se radi o nizu nepovezanih scena, načičkanim najnovijim pantomimama pozorišta". Za jednog kritičara, nazivati ovo spektaklom, bila je uvreda. Dodao je: „Neka Bog da da se slični propali eksperimenti ne dešavaju često".

Ovogodišnji „Oraščić" Kraljevskog baleta, u epohalnoj produkciji, čiju je koreografiju radio Piter Rajt, emitovana je uživo 16. decembra u oko dve hiljade bioskopa širom sveta. Kao što govori svetski karakter, Oraščić je namenjen svima, naročito Amerikancima.

Američki koreograf, Džordž Balanšin je 1954. godine stvorio verziju za Njujorški gradski balet koja je i danas ostala vrhunski praznični klasik kontinentalnog dela Amerike „Nešto za svakoga".

Trajna opčinjenost ovim baletom takođe je značajna za ekonomiju, na jedan dublji i indirektan način. Jedan interesantan nusproizvod uspeha ovog baleta je to da Amerikanci, koji navodno potroše više od osam milijardi dolara godišnje na božićne ukrase, zapravo skupljaju krckalice za orahe.

Jedna od starih nemačkih porodica koja još uvek proizvodi krckalice na tradicionalan način, Štajnbah, tvrdi da je balet „zapalio strast" za ovim drvenim uspomnama koje, prema nemačkoj legendi, donose sreću i štite porodicu i njen dom. „Veliki prateći deo ovog klasika je skupljanje krckalica za orahe što je postalo izuzetno popularan hobi širom Amerike", kažu Štajnbahovi.

„Izgleda da imamo nacionalni instinkt za skupljanje, naročito kada se radi o robi pop kulture", slaže se novinarka Norin Malon. To što klasičan balet naziva pop kulturom govori sve. Komentarišući rast masovne proizvodnje krckalica za orahe, ona kaže: „Poreklo krckalica nije bitno - ako je ikada i bilo - pohlepnim američkim potrošačima, koji su samo hteli nešto što je iole ličilo na lika iz baleta".

„Dečko iz baleta“, tajanstveni Oraščić lično, samo je jedan od članova zaista veličanstvenog ansambla. Priča je obogaćena vizuelno očaravajućim i baletski privlačnim likovima, i za svakoga ima nešto u njoj. Iz tog razloga, ovaj balet je mnogo bitniji od površne, blještave zabavne tačke u sentimentalno vreme godine.

Za mnoge mlade ljude, odlazak na „Oraščića“, bilo za školski matine ili sa porodicom, prvi je doživljaj baleta, a možda čak i prvi susret sa umetničkim predstavama uživo uopšte. Vokin raspravlja da „je to bitno predstavljanje umetničkih formi deci, budućim kupcima karata“. Mnoga deca plesači koja se pojavljuju u izvedbama su naročito inspirativna - u ovom slučaju: svako dete, koje gleda drugu decu koja su plešu u ulogama Klare ili miševa, žele da sama mogu da vežbaju više svoje baletske tehnike.

Ne mogu samo devojčice postati očarane. „Da, imate vilu Šećerlemu koja je simbol klasične balerine, ali tu su takođe i miševi, koji su zaista super, kao i svi likovi plesači širom sveta koji nude nešto potpuno drugačije i uzbudljivo za gledanje“. Kada se Krcko Oraščić opisuje kao „balet za sve“, ne misli se samo na publiku: plesačima se takođe jako dopada. Radi se o baletu koji vas čini da se osećate odlično, bilo da ga igrate ili gledate, i to odjekuje plesnom kućom. Zabavno je kada dođe to vreme u godini, postoji uloga za svakog, i traje samo dva sata. Bez obzira na to što ima nekoliko izazovnih momenata. Zaista nema baleta poput Krcka Oraščića“.